

njih časih niso dali ceste blizo mesta izpeljati zato, da ne bi jih nadlegovali ptujci, katere bi morali včasih pogostiti. Res pa je to, da stara cesta ne pelje skoz Zenico, ampak kake pol ure proč. Mogoče je tudi to, da so se zmerom bali ptujcev, zato so pa tudi zmerom sami bili in nikdar nič videli, ne slišali o običajih in razmerah drugih narodov.

Zatoraj pa tudi ni čuda, da so tako bili prestrašeni, ko je prišel prvi železnični vlak v Zenico. Ko je namreč drugi večer železnica prišla v Zenico, zbralo se je toliko ljudstva iz cele okolice na kolodvoru, da se je vse trlo. Bilo je zvečer in vlak prižvižga z rudečimi svetilnicami na mašini. Ko vlak ostane, so vsi hoteli blizo videti mašino, in pregledati ta čudež.

Da se ne bi zgodila kakošna nesreča, mašinst spusti po strani sopar iz mašine in zajedno mašina zažvižga tako, da so se vsi poplašili. Ljudstvo pobegne na vse strani, kričeč, da je to sam vrag, z rudečimi očmi, kateri ogenj pljuje iz sebe, in tako žvižga, da bi vsacega lahko oglušil. Vse ljudstvo bilo je poplašeno neznaoč, kako bi se moglo zopet rešiti „vruga“, kateri vsak večer toliko ptujcev pripelje v Zenico. Druzega pomočka ni, si mislijo, kakor da ga utopimo v reki Bosni. Zato so sklenili, da bodo podrli most, kateri pelje čez Bosno pred kolodvorom, da vrag, ko se pripelje naravnost v Bosni izdihne svojo črno dušo. Sklenjeno in tudi podvzeto. — Drugi dan prišlo je na most veliko ljudi, kateri so hoteli svoj sklep izvršiti in vruga za zmirom se znebiti. Pogovarjali in mirili so železnični uradniki zaslepljeni narod, kazali jim mašine, da naj se prepričajo, da to ni vrag, ampak le parni stroj, kateri goni vse vozove po železnem tiru. Al to ni veliko koristilo, priti morala je vojaška straža, da je s silo stražila most, da ne bi izvršili svojega sklepa. Nekoliko dni je vladal ta strah, dokler se ni raznesel glas po celi okolici, da to ni pravi vrag, ampak da je to „Filipovičev konj“. Tako so zdaj zmirom imenovali železnični vlak, ker Bosnjaci tudi Filipoviča nimajo za čisto človeško stvar, ampak pravijo, da je v Filipoviču vse nekaj druzega, kakor pa lastnosti, katere samo človek imeti more, ker mohamedanci tega razumeti ne morejo, da bi jih kdo s človeškimi lastnosti mogel premagati v „Bosni ponosni“, kakor je to storil Filipovič.

Sedeli smo nekoliko časa še v brijašnici, ter smo se razgovarjali o verskih razmerah in običajih pri Turkih. Radi so mi razjasnili ženitvanske običaje, pravice otrok od več žen itd., tako da sem v kratkem dobil kratek pregled turškega hišnega življenja. Kmalu sem se poslovil od njih ter se podal k počitku, kajti drugi dan zarano uže moral sem se odpeljati s svojim voznikom v Sarajevo. (Dal. prih.)

Spominski listi.

Njihova Prevzvišenost

gospod dr. Andrej Gollmayr

25 let kneznadškof v Gorici.

III.

Ko je bilo s tem, kar sem do sedaj opisal, napravljeno v Gorici središčno ognjišče vsega cerkvenega in duhovskega življenja in delovanja, obrnili so nadškof očetovsko svoje oko na dušno-pastirstvene razmere po škofiji, katere potrebe so spoznavali po rednih kanoničnih obiskovanjih. Obhodivši prva leta vso škofijo do zadnje kapelice, prihajale so pozneje samo večje fare vsako peto leto na vrsto. Kdor vé, kaj

se pravi po nevarnih gorskih krajih potovati, znal bode ceniti pastirske obhode našega kneza. Pa kaj, saj nam še tiči v udih strah od unega leta (13. junija 1863), ko so pri Bukovem sè splašenega konja na trda tla padli. Hvala Bogu, da je to edina pomenljiva nezgoda v 25 letih. — O teh vizitacijah so bili vselej — ne kakor gospodar, ampak kakor oče med svojimi.

Spoznavši tedaj po kanoničnih obhodih ali po drugih potih potrebe katerega kraja, prizadevali so si, pomagati mu. In tako vidimo nadškofijo na pol prerajeno. Novih cerkvá je bilo v preteklih 25 letih zidanih 11 [v Plavéh, obeh Vertojbah, na Gradu (v Mirnu), na Srednjem, na Kamnem, v Borjani, na Sedlu, v Flumiželu, v Kronbergu in Gargarji]; razširjenih 9 [Stržišče, Soča, Škrbina, Doberdob, Opačeselo, Medana, Rutarji, Doljenja, Barbana]; posvetili so nadškof 7 cerkvá: v Škrbini, Plavéh, Breginji, Kronbergu, v obeh Vertojbah, in (leta 1876. 13. julija) slavno baziliko v Ogleji. — Vikarijatov novih so ustanovili 10: v Kronbergu, na Srednjem, v Plaveh, na Kamnem, na Polici, v Trenti, v Oseku, Branici, v Jamljah in v Doljenji; fará novih je 10: Breginj, Zgonik, Marijan, Moráro, Joanniz, Sv. Lucija, Št. Martin v Brdih, Kojško, Šmarije, Batuje. Duhovnišč (farovžev) 19: v Batah, Čepovanu, Kronbergu, Prvačini, na Srednjem, na Kamnem, v Nemških Rovtah, na Polici, v Trenti, Kobaridu, Oseku, Batujah, Branici, Jamljah, Cerovem, Štanjelu, Merniku, v Doljenji in v Gorici (pred prvostolno cerkvijo); — popravljenih duhovnišč je 11: Gradiškuta, Avč, Drežnica, Roča, Ravna, Šmarije, Corona (v Lahih), Barbana, Kobljaglava. Koliko sitnih, dolgoletnih pisarij za vse te naprave!

Duhovnijam je treba duhovnikov. Kar se tiče duhovnega naraščaja, so naš viši pastir srečniši, ko mnogi drugi škofje; pri nas ni tako občutno pomanjkanje dušnih pastirjev, kakor drugod. Koliko mašnikov so neki naš metropolit v 25 letih posvetili? Tristo in devet in osemdeset; pa ne, da bi vsi ti bili naši domači mašniki. Goriški nadškofi primeroma veliko več, ko drugi škofi, mašnikov ordinujejo zato, ker jih mnogo semkaj prihaja iz bližnjih italijanskih škofij, katerih škofje ne smejo o vsakem času ss. redov deliti. Uže prvi duhovnik, na pr., ki so ga sedanji nadškof (avgusta meseca 1855. v kapeli sv. Antona) v mašnika posvetili, bil je iz Benetek (Anton Nik. Andr. Bassi). Leta 1859 (meseca julija) so 21 mašnikov posvetili v Ljubljani, v nunski cerkvi, v kateri so tisti čas tudi sakrament sv. birme delili.

Škofe so posvetili 4 — vse štiri svoje podružnike — 2. maja 1858. l. dr. Jurija Dobrila-o, tisti čas puljskega, zdaj tržaškega škofa; — 5. septembra 1875. l. dr. Iv. Kr. Pogačarja, škofa ljublj.; — 6. oktobra 1878. leta dr. Jan. Nep. Glavina-o, škofa puljskega; in 23. maja 1880. dr. Fr. Feretiča, škofa krškega. Vsi so posvečeni v Gorici, samo dr. Pogačar v Ljubljani.

Preobširen za namen te spomenice bi bil knezonadškofov životopis, ko bi hotel jez vsa dejanja in vse dogodke njihovega pontifikata na drobno in pragmatično razpravljati; dovoljeno mi bodi torej le še nekatere bolj očitne reči našteti. V duševnem oziru naj omenim, da so za njih vlade tri redovi svoje hiše v nadškofiji ustanovili: jezuiti, šolske sestre „de Notre Dame“ v Gorici in sestre Previdnosti božje sv. Kajetana v Korminu. Cerkevne bratovščine so se razširile; češčenje presv. Srca Jezusovega se v čedalje večih krogih goji; cerkvena zavednost se je povsod vzbudila. Sijajna priča temu nepozabljiva velikanska procesija za Pija IX. na Sv. Goro 2. septembra 1872., katere so se tudi nadškof udeležili. Priča temu neverjetno obilni

zneski milodarov za papeža, ki so se po škofiji pobirali. Priča temu živo zanimanje za Pija IX. in vse njegove jubileje in druge slavnosti, pa tudi pristrčno zanimanje za našega goriškega višega pastirja mašniško 50letnico 1871. leta 24. septembra.

Kakor se je pod njihovim zavetništvom in po modrem njihovem vplivu razvijalo cerkveno življenje doma, tako so opravljali apostoljsko svojo službo tudi na korist avstrijsko-katoliške in vesoljne cerkve. Dvakrat, v letih 1856. in 1867., so bili pri škofovskih posvetih na Dunaji; l. 1861. pa (24. aprila) so šli v Beč kot ud gosp. državne zbornice. V Rim so potovali v prvo 17. maja 1862. Papežu Piju so se brž prikupili; dokaz temu rimska častna naslova: „Nobilis civis Romanus“ in „Solio Pontificio Assistens“. Slovesen in ginljiv je bil Nj. Prezvzišenosti odhod iz goriške prvostolnice v Rim k Vatikanskemu cerkv. zboru 1. decembra 1869. Vrnili so se iz Rima sred meseca marcija 1870. Dne 3. avgusta 1871. leta so razglasili sklepe Vatikanskega zbora, kakor že leta 1865. (8. febr.) znani „Syllabus“ — ali prav za prav neznan, ker ga namreč tisti, ki najbolj proti njemu upijejo, najmanj poznajo ali vsaj ne razumejo. — Še dveh dokaj pomenljivih cerkvenih dogodkov ne smem pozabiti. Leta 1863. dne 15. avgusta so kronali v romarski cerkvi na otoku Barbana ondašnjo slovečo podobo Matere božje vpričo ranjk. patriarha beneškega Trevisanata a, nadškofa Videmskega, preč. gosp. Andr. Casasola-e in drugih odličnih duhovnikov. — Z veliko svečanostjo so 2. septembra 1877. na Sv. Gori posvetili za obljubni altar postavljen v spomin že omenjene procesije od l. 1872.

V prebuditel ali ohranitev duhovnega življenja in cerkvenega duha med duhovščino vabili so jo — včasih vsako leto, včasih vsako drugo leto — k duhovnim vajam, katerih so se zgledno tudi sami redno udeleževali. — Tudi za ljudstvo so enake vaje zdaj tu, zdaj tam napovedovali. Pač lepo so izročene jim verne v božjem strahu vzdrževali, da le ne bi bilo svobodnjaštvo med nje luljke zasejalo!

V dopolnitev slike še nekaj črtic. Dohodki goriških nadškofov niso prebogati, obilo pa jih je, ki na škofijska vrata trkajo, mnogo potreb je v mestu in po deželi, katerim mora služiti veliki oče ubozih. Tu je treba cerkvam ali kateremu duhovniku pomagati, tam sramožljivim beračem; tu zavode podpirati, tam spet o raznoterih pobiranjih doneskov za dobrotne namene kaj dostojnega na polo zapisati. Le en par izrednih zneskov naj sem postavim: za damaste v presbytêriji v prvostolnici so podarili nadškof 1000 gld., za poravnavo prostora pred in okoli Vélike cerkve drugih 1000 gld. Bog vé pa, koliko tisuč gold. v 25 letih!

Ker sem uže pri finančnih rečéh, naj povem, da se je za knez Gollmayr-jeve vlade tukajšnja grof Thurnova zastavljavnica in ž njo združena hranilnica vsa preuravnala, da se zdaj lahko meri z najboljšimi takimi napravami. (Omenjeno našo napravo — ki imá cerkvén značaj — oskrbuje namreč nadškof z 2 mestnima župnikoma.)

Težavni časi za avstrijske škofe v cerkveno-politiškem oziru so prišli leta 1868. Naš knez so se držali prislovice: Srednja pot najboljša pot. Zmernost jim je bila vselej načelo; principa niso nobenega žrtvovali duhu nove dobe. Da je temu tako, kaže med drugim zanimiva okrožnica do duhovščine od 24. julija 1869. l., s katero vpeljujejo in razlagajo nove šolske postave. Kako vestno znajo varovati principe, posname se tudi s tega, da jim zastopanje cerkve v šolskih svetih po dotičnih duhovnikih do današnjega dne le nekako kot poluradno in zasilno veljá; v nadškofijskem šematizmu namreč se vsa ta stvar ignoruje. — Močno je večkrat prečastit-

ljivega starčeka žalila novodobno-liberalna breztaktnost in cinična brezozirnost marsikaterih vladinih organov v cerkvenih zadevah. Hvala Bogu, da imamo presvetlo dinastijo, ki zna vse navskrižnosti modro in čudovito taktno poravnati. Dinastiji so naš viši pastir pristrčno zvesto vdani. Presvetli cesar to vé in pokazal je svojo milostljivo prijaznost našemu nadškofu — kakor o vsaki priliki — tako sosebnost v Trstu 19. marcija 1869. leta; podelilo jim je takrat Njihovo veličanstvo véliki križ reda Leopoldovega. Tajni svetovavec z naslovom „ekscelencija“ pa so bili že od l. 1863.

H koncu naj še dostavim, da so nadškof prečastiti dr. Gollmayr povrh skrbi za duševno blagostanje goriške nadškofije, prizadevali si zboljšati tudi mensalno imetje. Prizidali so svoji palači lepih prostorov; zboljšali ves vrt in vinograd (polovica trti je mladih) in kupili prostorno senožet vrh griča za menso. V Spesi (v Lahih — poleg Brd) 2 uri od Gorice je zapustil grof Kamil Thurn en grad in dva kolona nadškofijski mensi; drugi 2 koloniji (kmetiji) so pa nadškof za menso ukupili. Veliko so storili tudi za domačo kapelo.

To je tedaj — dasi ne prav živa — podoba velečastitljivega in mnogozaslužnega cerkvenega glavarja goriškega, čigar 25letnico smo v četrtek, 24. junija, sv. Ivana Krstnika dan svečano obhajali.

Obraznave deželnih zborov.

Deželni zbor Kranjski.

5. seja 21. dne junija. *)

Vladna predloga z načrtom postave v povzdigo ribštva se izroči gospodarskemu odseku. — Vitez Vesteneck poroča v imenu gospodarskega odseka o vladinem načrtu postave zastran plačevanja stroškov za obravnave vsled prepozno vloženih napovedi zemljiških pravic, katere so po službeni dolžnosti odkupu ali uravnavi podvržene po §. 9. ces. patenta 5. julija 1853. l. Ker načrt v tem obziru, kdaj ima postava stopiti v veljavo, ni bil prav jasen, nasvetoval je dr. Poklukar zadevno premembo, katero je tudi gosp. c. kr. deželni predsednik priporočal. Potem se je postava po nasvetovani premembi dr. Poklukarja sprejela. — Vitez Vesteneck v imenu gospodarskega odseka poroča o §. 3. poročila o deželno-odbornem delovanju zastran zemljiško-odveznih obravnáv, in nasvetuje, to poročilo vzeti na znanje, kar obveljá. Pri tej priliki izreka poslanec Robič željo, da bi se te obravnave kmalu dognale ter priporoča, naj bi se kakor na Goriškem, tako tudi na Kranjskem oglasila gledé gozdnih in pašnih pravic obravnavala ob enem. Gospod c. kr. deželni predsednik omeni, da mu ni znano, kako se je v tem obziru na Kranjskem postopalo, ker je še le malo časa tukaj, a pritiskal bode na to, da se bodo obravnave kmalu končale (dobro-klici na levi), v to svrhu bode vsak mesec zahteval poročila o tem, kar se je storilo, ter izreka upanje, da mu bode v prihodnjem zborovanju mogoče, natančno poročilo predložiti (dobro-klici na levi). — Deželno-odborna poročila z načrtom postave, kako

*) Po nepovoljni naključbi je bilo vse to poročilo v zadnjem našem listu na strani 200. izpuščeno, zato pa napačno v sejo 4. privzeto to, kar je poslanec vitez Gutmansthal govoril in so govorili drugi poslanci o sadje in vinorejski šoli na Slapu itd. Naj častiti bralci blagovoljno na znanje vzamejo to pomoto in današnje poročilo o 5. seji z unim koncem napačno napisane 4. seje poravnajo.